

Ina Padovan
Vela Luka (otok Korčula)

TEKSTOVI NA GOVORU VELE LUKE NA OTOKU KORČULI

DAŽJI

Neka dažji, rekli bi stari, dažji po svomu, neka dažji, ma bi vajalo počet brat masline. Kamenice su dobro osekale, struže pot po dnu, a šiloko puše jidno i otpadaju svun forcu. Sve je mokro, i izvanka i iznutra, dobota i u ormarima. Vaja stavjat stare šugamane po ciloj kući, ispod punistra, vratih i dobota po trpezi. E, po trpezi jutros kapje, neka je poviše još jedan pod i krov, ma je ulizla kroz gornju punistru, a bulta ni stanja i eto ti, ni potriba stit bocun s vodu na trpezu kad ti lipo sama nalije žmule. I kuća se danas nenadano oprala na račun dažja. Ma lipo je kad dažji u ovu stajun, meni odma dojde napamet kad san bila mala i kad bimo s babu i materu išli meni brat i ja š njima vanka u masline i kad bi nas čapa daž, lumbrele ni bilo, nego od vriće učinit kabanicu i pod stablo kupit dokligod ne počne pravi daž, a unda ako smo bili di je kućica – ulist unutra, nažeć oganj i čekat da malo raskanda, a beštiju stit pod gušće stablo i pokrit vrićama da ne čapa u Boga, i onda opet brat ili počat doma ako se nebo potendalo za još žešći daž.

Meni je otac navigava i ritko je bi doma u stajuni od maslina, sve su to brale, zasipale i kopale baba i mater i naska dicu su vodile sobun. Nismo puno bili od koristi, ma smo in bili na oku. Brat je voli napinjat pločice i tu bi se zaberga, a meni male ruke i meni vaja kupit masline što su po meji ispale, pa prstićima između kamenja čapavat masline, a onda ono malo digneš kamen da maslina upade još dubje i onda si miran, nećeš otrunit čanke.

A najdražje mi je bilo kad bimo bili brali u Prapatni i ako bi i Doletovići brali u isto vrime. A oni su u Prapatni imali lipu polaču s gustirnu i lipi prhanj. Došli bi rano ženske i dica, a muški bi došli kašnje, kad se vratu iz ribanja. Jedva bimo dočekali kad će doć muški jer bi donili ribe, a unda bi mi dica žvelto išli kupit drva za nažeć oganj

za ispeć ribu. Bože moj, kako je to bilo slatko, malo gera po ževari i bokun kruha, u tećici zeja što je sinoć od večere ostalo i napit se malo lungo bevande. I još kad bi oštropi daž, Bože moj liposti, toplo priz ognju, sediš na vriće, a po pločama škrabje i škrabje, i moliš Boga da ne ferma jer iz žepih babine traverse izajde i koji mindel i suha smokva, i da ti je da tako bude cili dan. A bralo se danima, misecima i uje je bilo jadno lipo. A danas, sve gotovo u dvi setemane, škrabju makinje, niko ne kupi masline, donesu kornebif i izu na vas trk, a ako ih slučajno čapa daž, bržje boje u auto i doma.

Zato nan danas ni daž ne vaja jer nan samo čini šćetu, ni uje ne vaja, ni gere nisu slatke, a danas biš i socijalnu službu na vrat navuka ako ditetu daž malo lungo bevande, a suhah smokava i mindulih sve manje, a i ni ih komu dat jer dica u masline ne gredu, imaju svoj virtualni svit, a što to znači napinjat pločice i ostrugat čanke – pojma nimaju.

Zato, neka dažji, dažji po svomu!

* * *

A TEBE NI

Danas bimo zafrjali
ono kako smo užali
ti doneseš lipi cvit
i čikolatu »Samo ti«
ja parićan boji obid
i kremasti kolačić.

A sinoć si u san doša
lancun i krtur mi namišća
da ne huli, da ne stine škina
na blazinji osti si dar
pojubi me posrid čela
mahnu i iša ća.

Mrkli mrak u kamari
pipan, ništa na blazinji
priko škine prohodu mi ježi
prsi stišće grop veliki
ruzarij je na kočeti
ruke sklopjene u molitvi.

Jutro sviće, vanka dažji
užegla san lumin

da ti duša mirno spi
na srcu mi karag teški
parangal neočetani
a tebe ni, a tebe ni.

* * *

I SVIĆA SE UŽEŽE

Grin tugivo, jedva noge vučin
livo-desno zviran, štroligajin
hoću li ulist i sva ti se pridat
oli ću uteć i o tebi samo snivat.

Ma ti me zoveš, mamiš
i lipost svoju mi nudiš,
a ja ne znan što bi, di bi,
pa popustin i tebi se pripustin.

Ti me njahoriš, dragojiš cilu
para mi se da smo sami na ovemu svitu,
ja nagodila, svin tilun te ćutin
i ne hoću ovi brumbul da prikinin.

Gropaš mi ruke, noge, vlase,
vučeš sve daje, sve dubje,
a ja ležin zatvorenih okah
i idrin bez idrih i ćuha vitra.

Neka si se ćapa mene
kako lumpar suhe mrkinte,
i neka san zafrajala i gustirala
dosta je, dosta, grin ća vanka.
I da hoću, tebe zaboravit neću

More moje, radi tebe
i meni se svića digod užeže.

* * *

Popis manje poznatih riječi

beštija ž 1. životinja; 2. *fig.* osoba koja
se neljudski ponaša, nečovjek
bevanda ž vino razblaženo vodom,
razvodnjeno vino, bevanda
blazinja ž jastuk

bokun *m* komad
brumbul *m* metež
bulta ž betonska ploča, terasa
ćanjak, ćanka *m* zglob u prstima šake
ća *pril.* dalje, daleko, odavle

ćapavat, ćapajin *nesvrš.* hvatati, loviti
ćokolata *ž* čokolada
ćuh *m* blagi dašak vjetra, ćuh
ćutit, ćutin *nesvrš.* osjećati, ćutjeti
daž, dažja *m* kiša, dažd
dažjit, 3. l. dažji *nesvrš.* daždjati, kišiti
dobota *pril.* gotovo, umalo, zamalo
dragojit, dragojin *nesvrš.* milovati, dragati
fermat, ferman *svrš.* zaustaviti
forca *ž* snaga, sila, jakost
gera *ž* vrsta malene morske ribe, gira
grop *m* uzao, čvor
gropat, gropan *nesvrš.* petljati, mrsiti
gustirat, gustiran *nesvrš.* uživati
gustirna *ž* zidana cisterna, nakapnica
idrit, idrin *nesvrš.* ploviti na jedra, jedriti
idro *s* jedro
jadno *pril.* jako, vrlo, mnogo
ježi, ježih *m. mn.* trnci, žmarci
jidno *pril.* ljutito, srdito, oštro
kamara *ž* soba
karag, karga *m* 1. brodski teret; 2. jaka igraća karta
kašnje *pril.* kasnije
koćeta *ž* drvene stranice (prednja i stražnja) starinske postelje
krtur *m* vrsta debljega pokrivača, poplun
lancun *m* plahta
lipost, liposti *ž* ljepota
lumbrela *ž* kišobran
lumin *m* posudica s vodom i uljem u čemu izgara žižak, kandilo
lumpar *m* vrsta jestivoga morskoga puža, priljepak, lupar
meja *ž* međa

mindel *m* badem (stablo i plod)
mrkinta *ž* stjenovit pojas obale pored mora
namišćat, namišćan *nesvrš.* namještati
navigavat, navigajin *nesvrš.* biti ukrcan na brodu, ploviti (kao pomorac)
neočetan (neočetani) *pridj.* koji nije skinut s udice ili ispetljan iz mreže
njahorit se, njahorin se *nesvrš.* maziti se, pipkati se
osekat, osekan *svrš.* 1. 3. l. spustiti se (o moru, tekućini u bačvi i sl.); 2. izbaciti tekućinu iz čega (npr. iz brodice), isušiti
ostit, ostin *svrš.* ostaviti, pustiti
oštropit, oštropin *svrš.* 1. udariti, lupiti, mlatnuti; 2. 3. l. početi snažno padati (o kiši)
parangal *m* dugačka nit s nanizanim udicama, parangal
parat se, 3. l. para se *nesvrš.* doimati se, činiti se
parićat, parićan *svrš.* pripremiti, prijaviti
poćat (samo inf. i fut.) *svrš.* krenuti dalje, otići
polača *ž* vrsta starinske poljske kućice
pot *m* metalni kuhinjski sud
potendat se, 3. l. potenda se *svrš.* pogoršati se (o vremenu)
prhanj, prhnja *m* tip starinskoga ognjišta
punistra *ž* prozor
raskandat, 3. l. raskanda *svrš.* proljepšati se (o vremenu)
ruzarij *m* molitva krunice
setemana *ž* tjedan
spat, spin *nesvrš.* spavati

stajun, stajuni *ž* 1. godišnje doba;

2. doba godine u kojemu se obavljaju određeni poslovi; 3. sezona

stanj (stanji) *pridj.* koji ne propušta vodu/vlagu, vodonepropustan

stinut, stinen *nesvrš.* postajati hladnim (npr. jelo, tijelo i sl.), hladiti se

stit, stin *svrš.* metnuti, staviti

šćeta *ž* šteta

šiloko *s* vjetar jugoistočnoga smjera, jugo

škina *ž* leđa

štroligavat, štroligajin *nesvrš.*

mudrovati, razmišljati, umovati, kombinirati

šugaman *m* ručnik

tećica *ž* vrsta manje metalne posude za kuhanje

traversa *ž* pregača

trpeza *ž* stol za kojime se blaguje, trpeza

tugivo *pril.* lijeno

ulist, ulizin *svrš.* ući

užat, užan *nesvrš.* imati naviku, običavati

vanka *pril.* 1. vani, na otvorenome prostoru; 2. izvan otoka; izvan Hrvatske

vrića *ž* vreća

vuć, vućin *nesvrš.* vući

zabergat se, zabergan se *svrš.* utonuti u što, zaokupiti se čime

zafrajat, zafrajan *svrš.* proveseliti se, zabaviti se, razonoditi se (ob. uz jelo, pilo i druge užitke)

zvirat, zviran *nesvrš.* plašljivo, nemirno pogledavati, zvjerati

ževara *ž* žar, žerava

žmul *m* čaša

žvelto *pril.* okretno, hitro, žustro

Slika 1. Autorica Ina Padovan

INA PADOVAN I NJEZINO PISANJE
NA GOVORU VELE LUKE

Ina Padovan rođena je 1954. u Veloj Luci na otoku Korčuli gdje je okončala osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. U srednjoškolskim je danima pisala pjesme na standardnome jeziku, a danas se – kao umirovljenica i baka – rado upušta u pisanje na svojem mjesnome govoru, dakle na velolučkome govoru. Pojedine je pjesme objavila u zajedničkim zbirka *Poezija zlatnih stihova*, *Dijalozi proljeća*, *Split na dlanu*, *Niti*. Više je godina sudjelovala na susretu *Verši na šterni* u Vižinadi, a njezine su pjesme uvrštene i u zbirka s te tradicionalne i poznate manifestacije čakavskih pjesnika. Osim pjesama pisanim na govoru Vele Luke, piše i kratke priče. Neke su od njezinih dijalektnih proza uvrštene u čakavskome zborniku *Za puknut o' smija II.*, časopisima *Kanavelić* i *Lanterna* te u zbirka *Zimske priče I.* i *Zimske priče II.* Ljubav i more njezine su najčešće teme i neiscrpno nadahnuće, a nerijetko, osobito u proznim ulomcima, poseže za događajima i običajima rodnoga joj mjesta. U skorijoj budućnosti namjerava svoje misli, sjećanja i čežnje pretočiti u vlastitu knjigu pjesama i kraćih priča, što bi izgradila u svojem rodnome govoru, koji je neodvojiv dio nje i do kojega joj je stalo da se prenese na mlađe naraštaje.

Iako se govori otoka Korčule spominju u dosadanjoj dijalektološkoj literaturi, neki i obrađuju, značajna bi bila novija i temeljitija terenska istraživanja i njihovi opisi. Govor je Vele Luke u prošlome stoljeću istražio Mate Hraste za nekadanji *Srpskohrvatski dijalektološki atlas*. U starijoj literaturi postoje neki podatci o tome govoru, primjerice u prikazima Miloša Moskovljevića, Petra Šimunovića i Ive Kaštopila, a u novije je vrijeme ovaj govor solidno predstavljen u radu *Velolučki govor (klasifikacijske odrednice i fonologija)* Oriete Lubiane iz 2010. U radu *Velolučki govor u čakavskome pjesništvu* Dobrile Franetović Kuzmić Filipa Galovića iz 2014. iznose se jezične značajke govora Vele Luke zastupljene u poeziji Dobrile Franetović Kuzmić uz poneke terenske podatke. U nastavku će se sažetije izdvojiti određene jezične činjenice velolučkoga govora na fonološkoj i morfološkoj ravni, što na temelju pisane građe Ine Padovan, što na temelju konzultiranja s istom, a imajući u vidu i novija istraživanja. S obzirom na činjenicu da tekstovi nisu akcentirani, ovdje će i u drugim podatcima biti izostavljeno bilježenje akcenata.

Vokalski inventar sadrži pet vokala, i to s nizom specifičnosti (poput diftongizacije, zatvaranja, nazalizacije i redukcije) (usp. Lubiana 2010). Govor ide u ikavske govore (*dite*, *dvi*, *iscidit*, *lip*, *kolino*, *misto*, *mliko*, *priko*, *priskočit*, *starišina*, *tilo*, *vrime*) s ograničenim brojem očekivanih ekavizama (*obedvi*, *zanovetat*). Šva je dao *a* (*dan*, *daska*, *oganj*, *pas*), a poneki je primjer dokazom čakavske jake vokalnosti (*vazest*, *vazimat*). Prednji je nazal rezultirao čakavskim vokalom *a* u po-

kojemu nalazu (*dojat, ujat, zajat*, ali redovito *jezik, počet, žedan, žet*), a stari su *o* i *l* izjednačeni u vokalu *u* (*grub, ruka; sunce, suza, žut*). Zamjena se sekvencije *ra* u *re* provodi u dvama primjerima (*repak, rest*, ali *krast*) dok je u *greb* evidentirana zamjena sekvencije *ro* sekvencijom *re*. Govor zna za protetski *j* (*jopet, justa*). Konsonant *dž* nema svoje mjesto u sustavu (*žep, žigirica*). Konsonant *h* stabilan je u svim položajima (*hlad, hodit; buha, juha, mihur; grih, mih, strah*). Konsonant *f* veoma je čest u posuđenih riječi (*fermat, fuga, fundać, furešt, škufiga, šufigat*), a nastupa i na mjestu skupa *hv* (*fala, pofalit*). U govoru se Vele Luke ostvaruje tipično čakavsko meko *í* (ovdje se i u stihovima bilježi kao (*ć*)) (npr. *braća, kuća, noć, vrića*). Njegov je parnjak *đ* (ovdje se i u stihovima bilježi kao (*đ*)), koji je u novije vrijeme ušao u sustav i periferan je (npr. *dir, između, obrađen, usaden*), a inače je frekventan čakavski rezultat *j* (*meja, mlaji, pogajat, porojenje, rojak, rojen, saje, slaji*), koji nastupa i u nekih posuđenih riječi (*jeloz, jelozija, justo, stajun*). Govor je, dakako, šćakavskoga tipa (*gušćerica, kršćen, pušćat, šćap, šćeta, šćipat, šćucat, zapušćen*). Prisutan je i važan čakavski skup *žj/zj* (*dažji* 3sg. praes., *gozje, grozje, možjani, svižjat*). Završno se *l* čuva u imenskih riječi i na dočetu sloga (*bol, fortuneal, mindel, posal, sol; nagal, topal, vesel; karatilca* Gsg., *mulci* Npl., *soldi*, ali ipak *doca* Gsg.) dok u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga otpada (*doni, javi, mahnu, spomenu, učini, zva*). U prezentskoj se osnovi glagola prefiguriranih od glagola 'ići' pretežito zadržava skup *jd* (*dojdin, najdin, najdemo*), ali može se uvući i novije *đ*. Skup *čr* dobro se drži (*črivo, črjen, črn, črnica, črnjavina, črv*). Prijelaz *lj* > *j* sustavan je (*dubji, jubav, judi, nevoja, prijatej, voja, zaokupjen, zemja*), kao i *-m* > *-n* (*kupin, volin, svin tilun*). Čakavsko je slabljenje napetosti također svojstveno ovom govoru (*junaški, luški, maška, Visko; nojti* Npl.; *devesto, spliski*). Skupovi *šk, šp, št* obično nastupaju u primljenih riječi (*škina, škoj, škura; špaher, špina, šporkat; štrada, štrop*), a dolazi i stanovit broj nepalatalnih rješenja (*justo, skula, stivat, vestid*). Rotacizam je prisutan, no nije sasvim čest (*moreš, moremo*). Govor zna i za meteteze (npr. *ževera*), kontaktne i distantne disimilacije (*gumno, lebro, lebrit se*) itd.

Dominantne su kratke množinske forme (*miši, noži, snopi, šćapi, žepi*). U genitivu množine imenica sviju rodova preteže štokavski nastavak *-a* (uz *-ah*) (*prijateja, sinova, unuka; jaja, slova, stabala, vesala/veslih; dasaka, kuća, nogah, rukah, žena*), a dolazi i *-ih* (uz *-i*) (*meštarih, mindelih, nožih, potih; idrih, kolinih, lebrih*). Dativ, lokativ i instrumental imenica sviju rodova idu prema izjednačenim nastavcima (*danima, prstičima, ormarima; lebrima, pojima; pločama, vrićama*), no mogu se čuti i određeni stari nastavci (*u rukah, na nogah*). Čakavski govor Vele Luke nema zamjenicu *ča*, već se ondje govori *što* (*masline što su po meji ispale*). U pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji gospodare palatalni nastavci (*cilega, onega, prošlega, svetega; francuskemu, luškemu, ovemu, sedmemu*). Infinitivi očekivano

nisu puni (*čekat, kupit, navigavat, ostat; leć, nažeć*), a i glagolski prilog sadanji nema krajnjega vokala (*noseć, pivajuć*). Glagoli II. vrste nastupaju s infiksom *-nu-* (*dignut, kleknut, potegnut, ušćipnut*). U 3. licu množine prezenta čest je nastavak *-u* (*činu, nosu, pečū, pletu, pustū, uteču, vidu, volu, zovu*) uz poneka drugačija rješenja (*gledaju, kopaju*). Žive su prezentske forme *grin, greš, gre, gremo, grete, gredu* dok se infinitiv toga glagola ne rabi. Spominjem i zanijekani prezentski oblik glagola 'imati' koji glasi *niman, nimaš, nima...*, dakle s vokalom *i*. Zanijekani oblici prezenta glagola 'biti' u glase *nisan, nisi, ni...*, gdje je specifičan lik *ni* za 3. lice jednine. I govor Vele Luke zna za specifičnu tvorbu iterativnih glagola tipa *nalije* 'nalijeva', *zapišije* 'zapisuje'. Važnom je crtom prisuće oblika imperfekta glagola 'biti' koji se koristi za izražavanje radnji (stanja ili zbivanja) koja su trebala biti izvršena u prošlosti, no nisu (npr. *bišeš ga vidit; bišete bit ode pa bite znali što je to*). Čakavskom su markantnom osobinom oblici posebnoga pomoćnoga glagola 'biti' u kondicionalu (*bi, biš, bi, bimo, bite, bi*).

Na koncu je dobro upozoriti da se može čuti od onih koji nisu iz struke, odnosno od pojedinih amatera koji nerijetko ulaze u dijalektološka promišljanja da je govor Vele Luke štokavski jer Lučani rabe zamjenicu *što*. To je, razumije se, neispravno tumačenje. Kako je u ranijim dijalektološkim studijama dokazano, a i ovaj kratak osvrt jasno pokazuje, govor je Vele Luke po nizu svojih odrednica jamačno čakavski govor i dijelom je govora koji se pripajaju južnočakavskomu (ikavskomu) dijalektu.

Filip Galović

OSVRTI I PRIKAZI

